

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціології

В.о. декана соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

28 червня 2024 р.

Декан факультету психології

Надія КРЕЙДУН

2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціологія (факультатив)

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 - соціальні та поведінкові науки

спеціальність 053 – Психологія

освітня програма Психологія

спеціалізація _____

вид дисципліни за вибором (факультатив)

факультет психології

2024/2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

28 червня 2024 року, протокол № 9

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Борисов Роман Ігорович, кандидат соціологічних наук, доцент закладу вищої освіти кафедри соціології

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол № 15 від 12 червня 2024 року

В.о. завідувачки
кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з науково-методичною комісією факультету психології

Протокол № ____ від ____ червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії
факультету психології

Юлія ГИМАЄВА

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 8 від 24 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії
соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Соціологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 053 – Психологія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологія» є розкриття змісту предмету соціології, її структури, сутності суспільства, аналіз його основних сфер і соціальної структури, показ специфіки соціальних явищ, процесів та інститутів.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія, історія, політологія, психологія, культурологія, антропологія.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основні завдання вивчення дисципліни «Соціологія»: надати базові знання, що необхідні при вивченні суспільства; розкрити специфіку соціологічних методів та способів дослідження суспільства та його складових; навчити студентів розуміти та користуватися категоріальним апаратом соціології; навчити студентів самостійно аналізувати соціальні проблеми, тенденції розвитку суспільства.

1.3. Кількість кредитів:

1.4. Загальна кількість годин:

денна форма – 30

заочна форма - 20

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4,5-й	4,5-й
Семестр	
VII	VII
Лекції	
30 год.	20
Практичні, семінарські заняття	
немає	немає
Лабораторні заняття	
немає	немає
Самостійна робота	
немає	немає
у тому числі індивідуальні завдання	
немає	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 05 – Соціальні і поведінкові науки, спеціальність 053 – Психологія затвердженого Наказом МОН України № 646 від 20.07.2022 р., здобувачі повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК2. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках, та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

СК3. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти в сфері психології та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство та відповідальність під час їх реалізації; забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності.

СК7. Уміння толерувати невизначеність і доводити унікальність власного наукового пошуку в умовах інформаційного / цифрового суспільства

Програмні результати навчання:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з психології.

РН4. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з психології та дотичних міждисциплінарних напрямів із дотриманням норм професійної і академічної етики.

РН6. Критично і системно оцінювати результати власної науково-дослідної роботи і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми, визначати перспективи подальших наукових розвідок.

РН7. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти у сфері психології, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та прикладні проблеми психології з урахуванням соціальних, економічних, етичних і правових аспектів.

Студенти повинні:

знати:

- концептуальний апарат сучасної соціології;
- загальні принципи соціологічного аналізу соціальних груп, спільнот, суспільства в цілому;
- основні теорії походження та еволюції суспільства;
- функції основних соціальних інститутів суспільства;
- основні методи та етапи соціологічного дослідження

вміти:

- аналізувати та оцінювати соціальні явища і процеси за допомогою категорій, понять соціології;
- давати характеристику соціальних інститутів сучасного суспільства;
- аналізувати, критично оцінювати соціологічну інформацію, зокрема в медіа;

мати навички:

- інтерпретації взаємозв'язку соціологічних понять та концепцій з результатами та висновками соціологічних досліджень.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство. Специфіка соціологічного знання.

Соціологія як систематичне вивчення людського суспільства. Природничі, соціальні та гуманітарні науки. Соціологія у системі соціальних та гуманітарних наук.

Об'єкт, предмет, структура соціології. Функції соціології. Рівні соціологічної системи знань: загальні соціологічні теорії, спеціальні соціологічні теорії. Соціологія та філософія. Соціологія культури та культурологія. Соціологія громадської думки. Емпіричні соціологічні дослідження.

Тема 2. Суспільство і суспільні зміни.

Протоісторія соціології. Етапи розвитку соціології як самостійної науки. Позитивістська соціологія. Позитивізм О. Конта. Чинники суспільних змін: погляд різних соціологічних традицій. Зв'язок між суспільством та технологіями за Г. Ленські. Марксистське розуміння суспільства та чинників його змін. Погляд М. Вебера на чинники розвитку суспільства. Солідарність як «соціальний клей» за Е. Дюркгеймом. Типи соціальних змін: вплив економіки, політики, культури.

Тема 3. Соціалізація. Соціальний контроль.

Соціалізація і суспільство. Багаторівневість соціалізації. Поняття дисциплінарного суспільства. Складові соціалізації: інтерналізація, об'єктивація, екстерналізація. Вплив культури на особистість: біхевіоризм, психоаналіз, символічний інтеракціонізм. Різновиди соціалізації. Результати соціалізації. Слабкі ланки соціалізації. Різновиди санкцій. Поняття маргінальності. Структура диспозиції особистості.

Тема 4. Соціальна дія і поведінка.

Соціальна дія як атом суспільства. Поведінка, дія, соціальна дія, взаємодія. Теорія обміну: основні закони поведінки. Поняття соціальної дії. Сенси та сенси дії. Символічні аспекти соціальної дії. Конвенційність. Поняття раціональності. Типологія соціальних дій (М. Вебер, Ю. Габермас). Соціальні дії та культура. Механізм соціальної дії за Т. Парсонсом. Принципи регулювання соціальних взаємодій.

Тема 5. Соціальні інститути

Концептуалізація поняття «соціальний інститут» та його сутнісні риси. Виникнення та становлення соціальних інститутів. Інституціоналізм та неінституціоналізм як аналітичні підходи.

Поняття інституціоналізації. Основні умови інституціоналізації: поява об'єктивної потреби, наявність особливого культурного середовища, наявність необхідних ресурсів. Типологія соціальних інститутів. Види соціальних інститутів: економічні, політичні, культурні, виховні, соціальні. Формальні та неформальні соціальні інститути та їх характерні риси. Функції соціальних інститутів: регулятивна функція, функція відтворення суспільних відносин, інтегративна функція, комунікативна функція. Явні та латентні функції соціальних інститутів. Поняття дисфункції та її основні прояви. Дисфункціональність соціальних інститутів в сучасному українському суспільстві.

Тема 6. Соціальні групи

Комунітарний погляд на суспільство. Різновиди груп: популяція, статистична група, соціальна категорія, соціологічна категорія. Зв'язок усередині групи. Поняття та складові морального зв'язку. Типи зв'язків у соціальній групі. Поняття соціальної організації. Основні риси соціальної організації. Формальні та неформальні соціальні організації. Синтетична топологія соціальних груп: первинні, вторинні, референтні, інклюзивні, ексклюзивні, групи тиску, групи інтересів, квазігрупи.. Механізм іншування.

Тема 7. Соціальні нерівності і стратифікація

Соціальна структура та соціальна стратифікація

Визначення соціальної структури і соціальної стратифікації. Соціальна група як елемент соціальної структури. Суспільство як комбінація стратифікаційних систем. Сутність та характеристики соціальної стратифікації. Визначення стратифікаційної системи. Одномірні та багатомірні моделі стратифікації.

Критерії стратифікації: соціальні, економічні, політичні, професійні.

Тема 8. Новітні теорії сучасності

Основні характеристики сучасності: капіталістична економіка, формальна раціональність, органічна солідарність, інтелектуалізація соціального життя, розчинення у натовпі. Елементи досвіду сучасності. Соціальні зміни кінця ХХ – початку ХХІ століття. Хронотипології суспільств: традиція-модерн-постмодерн, аграрне-індустріальне-постіндустріальне (інформаційне). Особливості модерну та постмодерну. Основні поняття постмодерної соціології. Теорії інформаційного суспільства: постфордизм, інформаційний капіталізм, мережеве суспільство. Глобалізація.

Тема 9. Соціологія міста

Міські революції. Особливості традиційного міста. Промислові міста. Урбанізація та її результати. Ф. Тьонніс про типи соціального зв'язку. Типи солідарності за Е. Дюркгеймом. Чиказька школа дослідження міста. Міські спільноти. Теорія «права на місто» А. Лефевра. Концепція міських спільнот Д. Харві. Напрямки трансформації міських спільнот. Сила слабких зв'язків. Мережі довіри.

Тема 10. Цифрове суспільство

Поява нової соціальної екосистеми. Можливості технологій для організації протестів, прискорення гонки озброєнь, створення суспільства паноптикона. Особливості поширення інформації в мережі. Соціальні меншини та поширення hate speech у мережі. Особливості поширення конспірологічних теорій. Цифрова інклюзія та ексклюзія. Моделі радикалізації та поляризації у соціальних мережах. Поляризація і демократія.

Тема 11. Соціологічні дослідження

Поняття соціологічного дослідження. Місце і роль соціологічного дослідження в пізнанні механізмів дії соціальних законів.

Основні етапи і процедури соціологічного дослідження. Програма як виклад і обґрунтування його методологічних, методичних й процедурних основ. Головні елементи програми соціологічного дослідження.

Основні методи збору соціологічної інформації: опитування, аналіз документів, спостереження, експеримент, тестування.

Кількісна та якісна методологія дослідження та особливості використання зазначених методів.

Поняття громадської думки. Структура, зміст і типологія громадської думки. Громадська думка як соціальний інститут. Соціологічне тлумачення словосполучень «громадськість» і «думка». Зв'язок громадської думки з іншими формами масової свідомості – настроєм, установкою, знаннями тощо. Форми прояву громадської думки. Поняття про структуру громадської думки. Об'єктивні та суб'єктивні чинники як детермінанти структуризації громадської думки.

Соціологічні методи дослідження громадської думки. Класифікація загальнонаукових і спеціальних методів соціологічного дослідження. Теоретичні та емпіричні, загальні та конкретні, кількісні та якісні методи наукового дослідження громадської думки. Основні переваги, обмеження та особливості застосування соціологічних методів дослідження

громадської думки.

Презентація результатів дослідження громадської думки в медіа. Стандарти.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	зокрема					усь ого	зокрема					
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Соціологія як наука про суспільство. Специфіка соціологічного знання	2	2					1	1					
Тема 2. Суспільство і суспільні зміни	3	3					2	2					
Тема 3. Соціалізація. Соціальний контроль	3	3					2	2					
Тема 4. Соціальна дія і поведінка	3	3					2	2					
Тема 5. Соціальні інститути	3	3					2	2					
Тема 6. Соціальні групи	3	3					2	2					
Тема 7. Соціальні нерівності і стратифікація	2	2					2	2					
Тема 8. Новітні теорії сучасності	3	3					2	2					
Тема 9. Соціологія міста	3	3					2	2					
Тема 10. Цифрове суспільство	3	3					1	1					
Тема 11. Соціологічні дослідження	2	2					2	2					
Усього годин	30	30					20	20					

4. Теми семінарських занять

Не передбачено навчальним планом

5. Завдання для самостійної роботи

Не передбачено навчальним планом

Види навчальної діяльності (змішане навчання)

Лекції					
Тема	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Тема 1. Соціологія як наука про суспільство. Специфіка соціологічного знання	Вступна онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Суспільство і суспільні зміни	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 3. Соціалізація. Соціальний контроль	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 4. Соціальна дія і поведінка	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 5. Соціальні інститути	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 6. Соціальні групи	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 7. Соціальні нерівності і стратифікація	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 8. Новітні теорії сучасності	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 9. Соціологія міста	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для	відеоконференція	● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на	● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу

		роботи з темою		питання	
Тема 10. Цифрове суспільство	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	<ul style="list-style-type: none"> ● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 11. Соціологічні дослідження	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	відеоконференція	<ul style="list-style-type: none"> ● Питання для самоперевірки; ● пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

7. Методи навчання

Під час викладання дисципліни використовуються словесні методи: лекції, пояснення, бесіди, дискусії, робота з навчальною та науковою літературою.

8. Методи контролю

Самоконтроль здійснюється студентами під час опрацювання теоретичного матеріалу лекцій.

Підсумковий семестровий контроль - не передбачено навчальним планом

9. Схема нарахування балів

Не передбачено навчальним планом

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70 – 89	добре	
50 – 69	задовільно	
1 – 49	незадовільно	не зараховано

Критерії оцінювання навчальної діяльності

Не передбачено навчальним планом

10. Рекомендована література

Основна література

1. Bruggeman J. A Sociology of Humankind: How We Are Formed by Culture, Cooperation, and Conflict (Routledge Advances in Sociology). Routledge, 2024. 228 p.
2. Гідденс Е. Соціологія / пер. з англ. В.Шовкун, А.Олійник. Київ : Основи, 1999. 726 с.
3. Мусієздов О. О. Історія української соціології : навчально-методичний посібник до курсу «Історія класичної соціології». Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2018. 88 с.
4. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження : Курс лекцій. 2-е видання, доповнене. Київ: Інститут соціології НАН України, 2007. 320 с.
5. Сокурянська Л. Г. Вступ до соціології : Навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2011. 156 с.
6. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. 4-те вид., перероб. і доп. Львів : Кальварія, 2009. 540 с.
7. Якуба О. О. Соціологія. Навч. посіб. Харків : Константа, 1996. 192 с.
8. Macionis J. Sociology. Global Edition. 16th Edition. Pearson, 2017. 739 p.

Допоміжна література

1. Брейс А. Анкетування: Розробка опитних листів, їх роль і значення при проведенні ринкових досліджень / пер. з англ. Дніпропетровськ : Баланс Бізнес Букс, 2005. 336 с.
2. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В.А. Кротюка. Харків : ФОП Федорко М.Ю., 2021. 558 с.
3. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Базовий курс : підручник. Київ : Каравела, 2005. 312 с.
4. Основи політичної соціології : навчальний посібник / М. А. Безносів та ін. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 252 с.
5. Пилипенко В. Є. Українська соціологія сьогодні: дослідження основних сфер життєдіяльності суспільства : монографія. Львів : ЗУКЦ, 2012. 326 с.
6. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології. Київ : Наук. думка, 1995. 224 с.
7. Соціологія : підручник / за ред. Н.П. Осипової. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
8. Соціологічна енциклопедія / укладач В. Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
9. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір / О. Г. Злобіна, Н.В.Костенко, М.О.Шульга та ін.; за наук. ред. М.О.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2017. 198 с.
10. Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві; IV Конгрес Соціологічної Асоціації України; Тези доповідей. Харків, 28-29 жовтня 2021. Харків, 2021.
11. Черниш Н.Й. Українська соціологія у пошуках загальної теорії в умовах міждисциплінарності. *Український соціум*. 2019. № 2 (69). С. 9-34.
12. Юрій М. Ф. Соціологія. Київ : Дакор, 2004. 552 с.
13. Якісні дослідження в соціологічних практиках : Навчальний посібник / за ред. Н.Костенко, Л.Скокової. Київ : Інститут соціології НАН України, 2009. 400 с.
14. Research Handbook on Analytical Sociology / Manzo Gianluca (ed.). – Edward Elgar Publishing, 2021. 528 P.
15. Ritzer G. Introduction to Sociology, 4th Edition. SAGE Publications, Inc, 2017. 648 p.

16. Ukrainian Sociology in the XXI Century: Theory, Methods, Research Results/edited by Vil Bakirov, Yevhen Golovakha. Kharkiv: V.N.Karazin Kharkiv National University, 2018. 560 p.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

- Інститут соціології НАН України (Київ): <http://i-soc.com.ua/ukr/index.php>
- Соціологічна асоціація України: <http://www.sau.kiev.ua/>
- European Sociological Association: <https://www.europeansociology.org/>
- Соціологія: теорія, методи, маркетинг. Науково-теоретичний часопис (Київ): <http://i-soc.com.ua/journal/content.php>
- Український соціологічний журнал. Наукове та інформаційне видання (САУ. Харків): <https://periodicals.karazin.ua/usocjour>
- Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства. методологія, теорія, методи»: <https://periodicals.karazin.ua/ssms>
- Український соціум. Науковий журнал (Київ): <http://www.ukr-socium.org.ua>
- Центр Разумкова: <http://razumkov.org.ua/ukr/index.php>
- Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва: <http://dif.org.ua>
- Київський міжнародний інститут соціології (КМІС): <http://www.kiis.com.ua>
- День. Щоденна всеукраїнська газета: <https://day.kyiv.ua/uk>
- Дзеркало тижня. Міжнародний громадсько-політичний тижневик: <https://zn.ua/>